

افغانستان در جهشگاه تاریخ

(پنج هزار سال تا سه هزار سال قبل از میلاد (ق، م)

_ مردم آق کپروک و دیمراسی و مندی گک و سیستان سفالهای منقش ساختند.

_ در سرزمین بلوچ و مندی گک قندهار آثار مردم کشتگر قدیم.

(حدود دونیم هزار سال ق، م:

_ مردم آریائی در آریانا و یجه و دوره زبان آریک.

(حدود دو هزار سال ق، م:

_ هجرت آریائیان به آریانا و دوره اسپ سورای.

دوره تاریخی ق، م

حدود یک و نیم هزار سال ق، م:

_ دوره مدنیت ویدی. ریگویدا و پکتهت و دیگر قبایل آریانا با ذکر نامهای کوهها و رودهای افغانستان.

حدود ۱۲۰۰ ق، م:

_ دوره مدنیت اوستا و آغاز حیات زراعتی در بخدی، پیشدادیان و نخستین دادگری.

حدود ۱۰۰۰ ق، م:

_ حرکت آریائیان به وادیهای جنوب آمو و هندوکش، شهر درفش های بلند (بخدی).

حدود ۶۰۰ ق، م:

_ جنبش زردشت و دوره پندار و گفتار و کردار نیک. شانزده سرزمین مردم آریانا.

کارنامه های پهلوانان اوستا .

۴۲۱-۵۲۲ق،م:

_ جنبش مردم اراکوزي و مرگیان (مرو) در مقابل سلطه هخامنشي آریائیان غربی.

۳۲۶-۳۴۴ق،م:

_ مقاومتهاي هفت ساله مردم آریانا در مقابل تاخت و تاز اسکندر مقدونی.

(۲۵۶ق،م):

_ دیودوتوس جنرال یونانی در باختر بنیاد سلطنت ومدنیت گریکو باختری را گذاشت.

۲۵۰ق،م:

_ گسترش دین بودا و رسم الخط یونانی _ آرامی تا اراکوزیه. کتابه اشوکا در قندهار

حدود۵۰ق،م:

_ سقوط دولت باختری یونانی بین جنبش های قبایل سکا،پهلوا، تخاری، یویه چیه (کوشانی).

بعد از میلاد

۴۰_ ۷۸م:

_ جنبش گندوفاریس و تأسیس دولت پهلوا از سیستان تا پنجاب .

_ ورود سنت توماس به دربار پهلوا و نخستین تأثیر مسیحیت در جنوب آریانا.

۴۰ تا ۷۸م:

_ جنبش کوچوله کره کدفیزیس و تأسیس دولت کوشانی بزرگ.

۱۲۵ تا ۱۴۴م:

_ کانشیکا کوشانشاه دولت چهارم بزرگ عصر خویش را ازب غلان و بگرام بنیاد گذاشت.

_ گسترش هنرگریکوبودیک و دین بودا از سیر دریا تا کرانه های ارغنداب.

حدود ۱۵۱ م:

- _ توسیع حدود دولت بزرگ کوشانی از خراسان تا کرانه های گنگا و تشکیل فرهنگ مشترک کوشانی.
- _ مردم آریانا در جرگه کشمیر مذهب بزرگ بودایی "مهائانه" را پذیرفتند.

حدود ۳۵۰ م:

- _ جنبش قیداریان در گندهارا و ظهور هفتلیان.

۴۸۴ م:

- _ قیام هفتلیان در مقابل ساسانیان ایرانی و غلبه بر پیروز ساسانی.

۵۰۰ م:

- _ توره من هفتالی قاید زاول ، آریانا و هند شمالی را گرفت .

۵۴۰ م:

- _ پیشرفت مهیره کوله فرزند توره من تا کشمیر.

حدود ۵۵۰ م:

- _ ذکر قدیم اوگانه (افغان) در کتاب هندی بهریته سمهیته تالیف ورهه میهیره .

۶۰۰ م:

- _ دوره ملوک طوایف بقایای کوشانی و یفتلی و غیره .

دوره اسلامی خلافت

حدود ۶۵۰ م ۳۰ ق:

- _ وصول فاتحان اسلامی به آریانا و نشر اسلام.
- مقاومت های کابلشاهان در کابل و رتیلان در زابل و باذان در فوشنج و اپرویز در سیستان و ماهوی سوری در غور و مرو و قارن در هرات با لشکرهای عرب.

حدود ۷۰۰ م ۸۲ ق:

– جنبش رتبیل در سیستان و زابل و از بین بردن لشکر عرب (جیش الفناء)

۷۱۸ م ۱۰۰ ق:

– تولد ابومسلم پهلوان خراسان در مرو و علی بن مجاهد محدث و فقیه کابلی.

– پیدایش آثار نخستین ادبیات دری و پشتو در خراسان و غور.

۷۴۱ م ۱۲۴ ق:

– خروج ابومسلم خراسانی و تا سیس حرکت آزادی خواهی در خراسان.

۷۵۵ م ۱۳۷ ق:

– قتل ابو مسلم به امر منصور خلیفه عباسی و قیام فیروز سبذ زردشتی از اهرانه هرات.

حدود ۷۷۰ م ۱۵۴ ق:

– حماسه قدیم زبان پشتو از طرف جهان پهلوان امیر کرور غوری و قیام سپید جامگان در مرو بقیادت سعید جولاه.

۷۵۸ م ۱۴۱ ق:

– قیام راوندیان خراسان به خونخواهی ابومسلم.

– قیام برازنده با پرچم سپید و حنین بن رقاد در سیستان.

۷۶۷ م ۱۵۰ ق

– قیام استاد سیس هروی در بادغیس به همراهی حریش سیستانی.

– تجارت سوداگران روسی از راه ایران و افغانستان جنوبی باهند و چین.

۷۷۶ م ۱۶۰ ق:

– قیام یوسف البرم در مرغاب و پوشنج.

۷۷۷ م ۱۶۱ ق:

– قیام بزرگ هاشم بن حکیم مقنع با انقلابیون سپید جامگان در هرات و مرو.

۷۸۰ م ۱۶۷ ق:

– بشار بن بُرد تخاري شاعر مشهور عربي زبان شعوبي کشته شد.

حدود ۷۸۶ م ۱۷۰ ق:

– بنياد گذاري دولت آزاد غور از طرف امير بنجي نهارال قسيم امير المؤمنين در غور.

حدود ۷۹۴ م ۱۷۸ ق:

– حکمراني فضل بن يحيي برمکي بلخي در خراسان.

۷۹۸ _ ۸۲۸ م ۱۸۲ _ ۲۱۳ ق:

– جنبش بزرگ امير حمزه بن عبدالله سيستاني در خراسان.

۸۱۲ م ۱۹۷ ق:

– ظهور سامان خداه بلخي زردشتي پدر بنیان گذاران دودمان حکمرانان ساماني.

خراسان آزاد

حدود ۸۱۵ م ۲۰۰ ق:

– پيدایش شعوبیان در مقابل اشرافیت عرب در خراسان.

– امتزاج فرهنگ عربي و خراساني و پيدایش فرهنگ خاص اسلامي خراسان.

– حنظله بادغیسي نشیده هاي دري راسرود.

– پيدایش فرقه هاي عياران در خراسان.

۸۲۲ م ۲۰۷ ق:

– جنبش طاهر بن حسين پوشنگي و تأسيس دولت مستقل خراسان.

۸۴۱ م ۲۲۷ ق:

– قيام افشين در خراسان شمالي شرقي و کشته شدنش.

حدود ۸۴۷ م ۲۳۳ ق:

_ قیام آل باین جور و تأسیس دولت شمال هندوکش تا بلخ و تخار.

۸۶۶ م ۲۵۲ ق:

_ قیام یعقوب لیث صفاری در سیستان و تأسیس دولت صفاری در افغانستان و ایران.

۸۹۲ م ۲۷۹ ق:

_ قیام فریغونیان جوزجان و تأسیس دولت فریغونی در جوزجان و بلخ.

_ قیام لویکان درگردیز و تأسیس حکومت در انجا.

۹۰۱ م ۲۸۹ ق:

_ حکمرانی شاران غرستان.

۹۶۲ م ۳۵۱ ق:

_ قیام الپ تگین و تصرف برغزنه.

۹۷۵ م ۳۶۵ ق:

_ قیام سهلان در اندارب و تأسیس امارت.

۹۷۶ م ۳۶۶ ق:

_ قیام سبکتگین در غزنه و تأسیس دولت غزنویان.

حدود ۹۸۰ م ۳۷۰ ق:

_ قیام شیخ حمید و تأسیس دولت نخستین لودیان در ملتان.

۹۸۱ م ۳۷۱ ق:

_ فردوسی شاعر خراسانی به نظم حماسه شاهنامه آغاز نمود .

۹۹۷ م ۳۸۷ ق:

_ جلوس یمین الدوله سلطان محمود بر تخت غزنه و آغاز فتوحات هند.

۱۰۴۰ م ۴۳۲ ق

_ قیام سلجوقیان در خراسان و شکست سلطان مسعود در دندانقان .

۱۰۴۸ م ۴۴۰ ق:

_ وفات عالم معروف ابوریحان البیرونی (محمد بن احمد) در غزنه.

۱۱۵۰ م ۵۴۵ ق:

_ خروج سلطان علاوالدین جهانسوز و حریق غزنه.

۱۱۷۸ م ۵۷۴ ق:

سلطان معزالدین محمد غوری هندوستان را فتح کرد.

۱۲۴۵ م ۶۴۳ ق:

_ تأسیس دولت آل کورت در هرات بقیادت ملک شمس الدین محمد مهین .

(۱۲۵۰ م ۶۴۸ ق):

_ قیام ملک شهنشاه افغان در مستنگ و میرانشاه و بهرامشاه در افغانستان شرقی و ملک تاج الدین

هرموز در تیری شمال قندهار.

۱۲۲۵ م ۶۵۳ ق:

_ قیام المار افغان در تیری و شعیب سورانی در تگین آباد و ملک سندان در دوکی و ملک پهلوان و احمد توری و راناکنجر در وادی ژوب.

۱۳۳۴ م ۷۳۵ ق:

_ قیام طاهرشاه میرسواتی و تأسیس سلطنت در کشمیر.

۱۳۳۷ م ۷۳۷ ق:

_ قیام خواجه عبدالرزاق خراسانی و تأسیس حرکت سربداریان در خراسان.

۱۴۰۶ م ۸۰۹ ق:

_ قیام ملک صالح بن اسماعیل در غور و آویزش با حکمرانان شاهرخ.

۱۴۰۷م ۸۱۰ق:

– قیام سلطان بهرام بن کهجامن درکنر و تاسیس حکمرانی تا کشمیر.

۱۴۱۷م ۸۲۰ق:

– قیام سیفل قندهاری و آویزش با لشکریان شاهرخ.

حدود ۱۴۶۵م ۸۷۰ق:

– قیام قبایل یوسفزایی به قیادت مدادومدو و عثمان و آویزش با میرزا الغ بیگ کابل و هجرت به وادیهای ماوراء خیبر تا اباسین و سوات و آغاز یزندگانی زراعتی.

۱۴۷۵م ۸۸۰ق:

– شیخ ملی بن آدم یوسفزایی کتاب دفتر خود را بر اصول زندگانی مشترک اجتماعی به پشتو نوشت که اساس مالکیت مشترک بود و در سال ۱۸۶۹م به سعی انگلیس لغو گردید.

۱۵۰۴م ۹۱۰ق

– ظهورالدین بابر کابل را گرفت و دولت مغولیه را تأسیس نمود.

۱۵۲۶م ۹۳۲ق

– غلبه بابر سلطان ابراهیم لودی در پانی پت و فتح دهلی.

۱۵۳۹م ۹۴۶ق:

– قیام شیرشاه سوری در هند و شکست همایون بن بابر.

۱۵۷۰م ۹۷۸ق:

– قیام بایزید روشنان و آغاز جنگ آزادیخواهی با قوای تیموریان هند و تألیف خیرالبیان پشتو و دری و عربی و پنجابی از طرف روشنان (مقتول ۱۵۸۰م).

۱۵۸۲م ۹۹۰ق:

– قیادت جلال الدین فرزند روشنانی از قوای آزادی خواهان افغان.

۱۵۹۱م ۱۰۰۰ق:

– قیام آزادی خواهی سلطان محمود گدون در دامنه های مهابن.

۱۶۰۰م ۰۹ق:۱

قیام احدات نواسه روښان بقیادت آزادي خواهان افغان.

۱۶۱۳م ۰۲ق:۱

تولد خوشال خان خټک بن شهباز خان شاعر، و رزمنده آزادي خواه افغان در سراي اکوره خټک .

۱۶۲۵م ۰۵ق:۱

قیام عبدالقادر بن احدات روښاني بقیادت قوای آزادي خواهان افغان.

قیام بهاگوخان یوسفزي در مردان.

۱۶۲۹م ۰۳ق:۱

قیام کمال الذین افغان به همراهي عبدالقادر روښاني در یولم گذر تیراه در مقابل تیموریان هند.

۱۶۳۱م ۰۴ق:۱

قیام شیرخان ترین در پشین در مقابل قوای صفویه ایران.

۱۶۴۹م ۰۵ق:۱

قیام دولت خان سدوزي در قندهار در مقابل قوای صفویان ایران.

۱۶۷۲م ۰۸ق:۱

قیام بزرگ خوشال خان و ایمل خان مومند و دریاخان اپریدی در خیبر و تیراه.

۱۶۸۹م ۰۰ق:۱

وفات قاید و شاعر بزرگ افغان خوشحال خان بعمر ۷۸ سالگی در اکوره خټک.

۱۶۹۰م ۰۲ق:۱

قیام شیرخان سدوزي در کوژک قندهار در مقابل صفویان.

حدود ۱۷۰۴م ۱۱ق:۱

قیام رستم خان بن دولت خان سدوزي در قندهار و ازبین بردن قوای صفویان.

۱۷۰۵ م ۱۱۱۷ ق:

– قیام ملي حاجي ميرويس خان و لويه جرگه نخستين وي در کوکران قندهار با آغاز جنبش آزادي خواهي.

۱۷۰۷ م ۱۱۱۹ ق:

– لويه جرگه دومين ميرويس خان در مانجه قندهار و اعلان استقلال و گرفتن شهر قندهار.

۱۷۱۱ م ۱۱۲۳ ق:

– آويزش آزاديخواهان قندهار باقوای ۲۵ هزاري خسرو خان گرجي و از بين بردن آنها بقیادت ميرويس خان .

۱۷۱۵ م ۱۱۲۷ ق:

– وفات حاجي ميرويس خان بعد از رياست ملي هشت ساله در کوکران قندهار (۲۸ ذیحجه).

۱۷۱۶ م ۱۱۲۹ ق:

– جنبش ملي ابداليان هرات و تأسيس حكومت ملي در آنجا.

(۱۷۲۰ م ۱۱۳۳ ق.)

– مقاومت هاي مليون هرات با قوای صفوي بقیادت زمان خان سدوزئي.

۱۷۲۲ م ۱۱۳۵ ق:

– مليون قندهار بقیادت شاه محمود بن ميرويس خان هوتکي اصفهان را بعد از محاصره ۸ ماه فتح کردند.

۱۷۲۸ م ۱۱۴۲ ق:

– دوام مقاومت هاي آزاديخواهانه مليون هرات در مقابل صفويان بقیادت اله يارخان و ذوالفقارخان سدوزئي .

۱۷۴۷ م ۱۱۶۰ ق:

– انتخاب احمد شاه بن زمان خان سدوزئي دراني در لوجرگه شير سرخ قندهار بحیث پادشاه (اکتوبر – شوال) تشكيل دولت افغانستان آزاد.

۱۷۶۰م ۱۱۷۴ق:

– فتح احمد شاه در پاني پت و دهلي و بنیان گذاري شهر کنوني قندهار.

۱۷۷۲م ۱۱۸۶ق:

– وفات احمد شاه در قندهار در حالي که مملکتی را بین مشهد و دهلي و آمو تا بحیره عرب تشکیل داده بود.

۱۷۹۸م ۱۲۱۳ق:

– شاه زمان پادشاه افغانستان ولد تیمور شاه بایک صد هزار عسکر برای بازگرفتن هند په پشاور رسید (۲۵ اکتوبر) و انگلیس ها به دسیسه انگیزی دست زدند تا در افغانستان خانه جنگی بوجود آورند. بنا برین شاه زمان از فتح هند منصرف شد و بکابل و قندهار برگشت.

۱۸۲۶م ۱۲۴۲ق:

– در نتیجه خانه جنگی که بدسایس انگلیس بوجود آمد. اقتدار از خاندان سدوزئی احمد شاه درانی به خاندان سردار پاینده خان بارکزئی برگشت و پسران پاینده خان افغانستان بزرگ را از کشمیر و سند تا مرز هرات بموجب میثاق ۱۰ ربیع الثاني ۱۲۴۲ق بین خود تقسیم نمودند (آرشیف ملی کابل) و تنها هرات به کامران سدوزئی و وزیرش یار محمد خان الکوزئی ماند.

۱۸۲۸م ۱۲۴۴ق:

– ظهور و شهرت عبدالغفور اخوند سوات و مجاهد افغان ، آغاز جهاد باقوای سکه و انگلیس.

۱۸۳۲م ۱۳۴۸ق:

– حرکت قوای قاجاری بامرعباس میرزا نائب السلطنه ایران برای فتح هرات بقیادت شهزاده محمد میرزا ومقاومت ملیون هرات ومراجعه ناکام قوای قاجاری به مشهد وختم محاصره هرات .

۱۸۳۴م ۱۲۵۰ق:

– شاه شجاع پادشاه مخلوع افغانستان با رنجیت سنگه معاهده ۱۲مارچ ۱۸۳۴م را امضا کرد و بر قندهار حمله نمود ولي با مقاومت ملیون افغان مواجه شد و بعد از محاصره قندهار بهند گریخت (۱محرم ۵۰) ولي رنجیت سنگه پشاور را تصرف نمود.

۱۸۳۵م ۱۲۵۱ق:

سردار دوست محمد خان امیر مستقل کابل و قندهار شناخته شد.

۱۸۳۷م ۱۲۵۳ق:

- رسیدن سر الکساندر برنس نماینده حکومت انگلیسی هند برای مذاکره بدربار کابل (تا اپریل ۳۸)
- رسیدن ایلچی نخستین دولت روسیه تزاری بنام ویتکویچ بدربار کابل (دسمبر ۳۷ تا جون ۳۸)
- رسیدن پوتنجر انگلیس در لباس سوداگر اسپان بکابل و هرات، برای امور مخفی سیاسی.

۱۸۳۸م ۱۲۵۴ق:

- محمد شاه قاجار هرات را محاصره کرد و ملیون هرات با اعلان جهاد در مدت ده ماه محاصره مقاومت را دوام دادند، تا که بتاريخ ۱۶ جمادی الثانیه ۵۵ق پادشاه ایران ناکام به مشهد برگشت.
- اعلان امارت امیر دوست محمد خان و دوام مذاکره با ایلچی روسیه تزاری.
- امضای معاهده مثلث دفاعی لاهور بین شاه شجاع مخلوع و حکمران انگلیسی هند و رنجیت سنگھ حکمران پنجاب برای اعاده تاج افغانستان به شاه شجاع (۲۶ جون ۳۸م).
- لارد اکلیند وایسرای هند از اول اکتوبر ۳۸م جنگ اول را برخلاف افغانستان اعلان نمود. و رستاخیز ملی افغان آغاز شد.

۱۸۳۹م ۱۲۵۴م:

- شاه شجاع پادشاه مخلوع بدنام افغان به یآوری اندوس آرمی (لشکر سند) و قوماندانی سرجان کین از راه دره بولان قندهار را بتصرف آورده و شاه شجاع را بر تخت افغانستان باز نشاندند (۲۰ اپریل) ولی بموجب معاهده قندهار (۷ می ۳۹) تمام اقتدار در دست مکاناتن حکمران سیاسی انگلیس فراهم آمد. و قوای انگلیس روز ۱۷ اگست ۳۹ کابل را هم گرفتند و امیر دوست محمد خان به بخارا گریخت.

۱۸۴۱م ۱۲۵۷ق:

- شدت اشتعال رستاخیز ملی افغان و جهاد با انگلیس در تمام افغانستان بقیادت عبدالله خان اچکزئی و امین الله خان لوگری و میر مسجدیخان کوهستانی و وزیر اکبرخان.
- رزمندگان ملی افغان سر الکساندر برنس انگلیس را کشتند (۲ نومبر ۴۱) و بعد ازان حکمران سیاسی انگلیس مکاناتن نیز در کابل بدست مجاهدان افغان کشته شد (۲۳ دسمبر ۴۱) و همدرین پیکار ملی قایدان

افغان عبدالله خان اچکزي و مير مسجدي خان کوهستاني به شهادت رسيدند.

ق: ۱۲۵۸م۱۸۴۲

– قتل عام تمام لشکر يان متجاوز انگليس در افغانستان در حدود ۲۶ هزار تن (جنوري ۴۲) و قتل شاه شجاع وطن فروش که بالشکر انگليس بافغانستان آمده بود (۳، اپريل ۴۲).

– فتح و ظفر کامل مردم افغانستان بر لشکريان متجاوز انگليس و تخليه بقيه السيف متجاوزان از افغانستان تا ۱۲ اکتوبر ۴۲ و ختم رستاخيز ملي جنگ اول افغان و انگليس .

ق: ۱۲۶۵م۱۸۴۹

– واگذاري امير دوست محمد خان و برادران او افغانستان شرقي را به انگليس و تصرف فرنگي بر پشاور، و دوام غزاهي قبائل افغان با فرنگي.

ق: ۱۲۶۷م۱۸۵۰

لويه جرگه سوات به رهنمايي اخوند سوات و انتخاب سيد اکبر شاه ستهانه به امارت جهاد اسلامي با انگليس متجاوز.

– قيام هاي ملي جهاد با انگليس از طرف اپريدي کوهات و بنگش و بهادر خيل ختک.

ق: ۱۲۶۸م۱۸۵۱

– جهاد قبائل مومند با فرنگي و جنگ اول ميچني پشاور.

ق: ۱۲۶۹م۱۸۵۲

– جهاد دوم مومند با فرنگي و جنگ دوم ميچني و پرانگ غار، جهاد راني ژئي در مله کند، جهاد دوم بهادر خيل ختک و قيام مجاهدین خپری .

ق: ۱۲۷۰م۱۸۵۳

– جهاد کوتل کوهات و غزاي مردم بوري با فرنگي . دوام جهاد هاي مردم مومند و پنديالي با فرنگي.

ق: ۱۲۷۳م۱۸۵۶

– دوام جهادهاي ملي اکاخيل کوهات با فرنگي.

۱۸۵۸م ۱۲۷۴ق:

– قیام ملی پنجتار و جهاد جنگلی (اپریل)

۱۸۵۹م ۱۲۷۶ق:

– قیام ملی و جهاد مردم کورم با فرنگی (۲۰ دسمبر). جهاد قبایل مسید و ختک در میدانی و قیام مردم وزیرستان در مقابل لشکر کشیهای سرنیول چمبرلین تا ۱۸۶۰م.

– دوام قیام مردم تورغره تیراه و جهاد بافرنگی.

۱۸۶۳م ۱۲۷۹ق:

– جهاد مردم سوابی و سورکاوای بافرنگی و غزای معروف کوتل امبیله بقیادت اخوند سوات.

– قیام ۱۵ هزار تن غازیان قتل‌گر و جهاد با فرنگی.

۱۸۶۹م ۱۲۸۶ق:

جهاد مردم کابل خیل وزیری با فرنگی.

۱۸۷۰م ۱۲۸۷ق:

– ظهور اولین اثر جنبش فکری جدید در افغانستان و تشکیل نخستین کابینه بصدارت سید نور محمد شاه قندهاری.

۱۸۷۲م ۱۲۸۸ق:

– نشر اولین جریده شمس النهار در کابل.

۱۸۷۲م ۱۲۸۹ق:

– قیام مردم وزیرستان شمالی و جنگ بزرگ کجوری با فرنگی.

۱۸۷۶م ۱۲۹۳ق:

– قیام بلوچان و افغانان جنوب پشتونخوا و تصرف انگلیس بر کویت و مذاکرات سید نور محمد شاه صدر اعظم در پشاور با گماشتگان حکومت هند در باره سرزمین‌های شرقی افغانستان.

۱۸۷۸م ۱۲۹۵ق:

– وصول سفیر دولت تزاری روسیه ستالیتوف بکابل و مذاکره در باره عقد معاهده دو دولت (۱۱)

اگست.

- _ جنبش مردم راني زئي در مقابل فرنگي و جهاد مله کند.
- _ اولتيماتوم لارد ليتن وايسراي هند به امير شير علي خان و آغاز رستاخيز ملي دوم (جنگ دوم افغان وانگليس).

۱۸۷۹م ۲۹ق:

- _ وصول قواي انگليس بقومانداني جنرال رابرتس بکابل (۱۲ اکتوبر) و امارت يعقوبخان و امضاي معاهده ننگين گندمک در تجزيه خاک افغانستان (۲۶مي).
- _ جنبش ملي مردم افغانستان در مقابل انگليس و کشتن کيونايري سفيرانگليس در بالاحصار کابل (۳دسمبر).
- _ جهاد ملي در کابل بقيادت محمدجان خان وردگ و محمد عثمان صافي و ملامشک عالم اندر آغاز شد.
- _ مقاومت مردم کورم و تيراه و تانک با قواي متجاوز انگليس.

۱۸۸۰م ۲۹ق:

- _ قيام مردم قندهار در مقابل انگليس و جهاد ميوند بقيادت محمد ايوب خان (۲۷ جولاي).
- _ سردار عبدالرحمن خان بعد از موافقه با گريفن نماينده سياسي انگليس به پادشاهي کابل برداشته شد (جولاي)
- _ جهاد مردم مکين وزيرستان و مومند ميچني با انگليس.

۱۸۸۶م ۳۰ق:

- _ قيام مردم غلجائي بين غزنه و قلات در مقابل استبداد امير.

۱۸۸۷م ۳۰ق:

- _ قيام مردم بونير و پيکار با انگليس. دوام جنگهاي مردم کورم و آغاز به جهاد چهارم مردم کورم.

۱۸۸۹م ۳۰ق:

- _ قيام بزرگ مردم هزاره در مقابل استبداد امير.

۱۳۰۹م ۱۸۹۱ق:

قیام مردم نورستان و جنگهای متعدد با سپه سالار غلام حیدرخان چرخي و در آخر مسلمان ساختن تمام مردم کافري و تبدیل نام آن جا به نورستان (تا ۱۳۱۳م ۱۸۹۵ق)

۱۳۱۴م ۱۸۹۶ق:

– قیام مل اپونده در وزیرستان و جهاد با انگلیس.

۱۳۲۱م ۱۹۰۳ق:

– تأسیس دارالعلوم حبیبیه و آغاز بمعارف جدید.

۱۳۲۳م ۱۹۰۵ق:

– تأسیس انجمن سراج الاخبار و نشر شماره اول آن بمديري مولوي عبدالرؤف قندهاري.

۱۳۲۵م ۱۹۰۷ق:

– قیام قبایل اپریدی خیبر بقیادت ملتان زخه خیل.

۱۳۲۷م ۱۹۰۹ق:

تشکیل حزب سياسي اخوان افغان بمقصد قیام مشروطیت در افغانستان و اعدام رهبران آن بحکم امیر.

۱۳۲۹م ۱۹۱۱ق:

– تجدید نشر سراج الاخبار افغانیه بمديري محمود طرزي و توسیع افکار و ادبیات جدید در افغانستان.

– قیام قبایل منگل و آرامش مجدد در انجا.

۱۳۳۱م ۱۹۱۲ق:

– تشکیل انجمن معارف و نشر نظامنامه آن در کابل ۹ عقرب.

۱۳۳۲م ۱۹۱۳ق:

– افتتاح اولین دارالمعلمین در کابل و تأسیس شرکت نخستین حمل و نقل.

۱۳۳۴م ۱۹۱۴ق:

قیام ملا احمد جان سنداکه و اعلان جهاد با انگلیس در چکدره و مله کند.

۱۹۱۵م ۱۳۳۵ق:

- _ تشویق به بازگرفتن استقلال افغانستان در سرمقاله سراج الاخبار بعنوان حي علي الفلاح که سانسور شد (۱۶ جدي ۱۲۹۴ ش)
- _ تشکیل لويه جرگه در کابل و تایید سیاست بیطرفي افغانستان (اپریل)
- _ تأسیس مرکز آزادیخواهان هند در افغانستان بریاست راجه مهند رپرتاب در باغ بابر.
- _ قیام فضل واحد حاجي ترنگ زئي در قبایل مومند و حمله بر شبقدر.
- _ قیام سرمست اپریدی در تیراه و اعلان جهاد با انگلیس.

۱۹۱۸-۱۹۱۹م ۱۳۳۸ق:

- _ جنبش های جهاد با انگلیس : غزاي مغول کوت ، غزاي تانک، غزاي اپوزي، غزاي توچي، غزاي کسي غر، غزاي کاور، غزاي مانجیگری، غزاي ژري، غزاي درابن، غزاي ترکی، غزاي قلعه دوه .

۱۹۱۹م ۱۳۳۸ق:

- _ قتل امیر حبيب الله خان در کله گوش لغمان ۱۹ دلو ۲۰ فروري.
- _ جلوس اعلیحضرت امان الله خان بر تخت کابل جمعه ۹ حوت ۲۸ فبروري.
- _ اعلان استقلال افغانستان در دربار کابل از طرف امان الله خان ۲۸ فبروري.
- _ مجلس شورا افتتاح و کابینه دومین افغانستان تشکیل یافت (می ۱۹م).
- _ صدور نامه امان الله خان بنام مؤسس دولت شوروي لینن در باره استقلال افغانستان و خواهش دوستي با دولت شوروي (۷، اپریل ۱۹۱۹م) همچنین محمود طرزي وزیر امور خارجه افغانستان چنین نامه را بنام چیچرین کمیسار امور خارجه شوروي ارسال داشت، و جواب تبریک و اظهار مسرت لینن روز ۲۲م ۱۹۱۹م بکابل رسید.
- _ اعلان جهاد استقلال و آغاز جنگ سوم افغان و انگلیس (۳ می ۱۹۱۹م) در سرحدات ننگرهار و پختیا و قندهار به کمک تمام قبایل آزاد سرحدی افغان.
- _ فتح تل از طرف مجاهدین و عساکر افغان (۶ جوزا)
- _ متارکه جنگ استقلال (۱۲ جوزا، ۲ جون).
- _ تشکیل حکومت آزاد موقتي هندوستان از طرف مهاجرین آزادیخواه هندي بریاست راجه

مهندراپرتاب در باغ بابر. کابل (جوزا).

– وصول اولین نماینده فوق العاده مختار دولت شوروی زاکارویچ سوریتس بدربار کابل (سپتمبر ۱۹۱۹)
– معاهده صلح و شناسایی استقلال افغانستان که در ۵ ماده در راولپنڈی بتاريخ ۸ اگست امضا شده روز ۹ اسد اگست ۱۹ با مضای اعلیحضرت امان الله خان تصدیق شد.

۱۹۲۳م ۱۳۰۱ش:

– لویه جرگه نخستین بعد از استقلال افغانستان در جلال آباد بشمول ۸۷۲ تن نمایندگان مردم بشمول امان الله خان تشکیل و قانون اساسی نخستین افغانستان را تصویب نمود (۷ حوت)

۱۹۲۴م ۱۳۰۳ش:

– بغاوت ارتجاعی متعصبان سمت جنوبی کابل که بتحرک انگلیس روی داده بود تا ۳ دلو سرکوب شد.

– لویه جرگه دوم در پغمان به نطق امان الله خان افتتاح و ۱۹ فقره را تصویب نمودند (۲۸ سرطان).

۱۹۲۷م ۱۳۰۶ش:

– نشر جریده هفتگی ملی انیس بمدریت غلام محی الدین انیس در کابل (۱۵ ثور ۱۳۰۶)

– نشر جریده هفتگی ادبی ملی نسیم سحر بمدریت احمد راتب در کابل (۷ دلو ۱۳۰۶ ش)

– سفر امان الله خان به ممالک اروپا و آسیا از دسمبر ۲۷ تا جولای (۱۸ قوس ۱۳۰۶ _ ۵ سرطان ۱۳۰۷ ش)

۱۹۲۸م ۱۳۰۷ش:

– امان الله خان بعد از انجام سفرش و نیم ماهه بتاريخ ۵ سرطان از راه ایران بقندهار رسید و پروگرام وسیع مترقی خود را اعلان نمود با این اقدامات مهم (۱) قرار داد تمديد خط آهن از شمال تا جنوب مملکت با دو شرکت فرانسوی ۷ سنبله (۲) نشر مرامنامه حزب استقلال و تجدد ۲۰ سنبله (۳) افتتاح کلوب تور، سور، زرغون ۲۲ سنبله (۴) افتتاح لویه جرگه سوم پغمان بشمول یک هزار تن نماینده مردم ۶ سنبله (۵) تبدیل شورای دولت به شورای ملی و نشر قانون انتخابات. (۶) تأسیس دیوان تفتیش عمومی (۷) دوره سه ساله مکلفیت عسکری (۸) لغو القاب و رتبه های ملکی. (۹) تعیین جزای عمومی و لغو جریمه نقدی (۱۰) افتتاح محاکم تجارتي و عصري (۱۱) تعیین رنگ سیاه و سرخ و سبز بیرق افغانستان بجای رنگ سیاه سابق و نشان دولت که آفتاب طالع بر سرکوه و بالای آن کلمه (الله اکبر) باشد.

– امان الله خان در مجلس بزرگ قصر ستوری نقاب زنان را لغو نمود و محصولات افغانی را برای

تحصیل به ترکیه فرستاد ۱۵ میزان ۱۳۰۷ ش.

_ وسعت اغتشاش ارتجاعي در سمت مشرقي و حرکت ارتجاعي بچه سقاو در سمت شمالي کابل بدسایس انگلیس (قوس)

ش: ۰۳۰۷م۱۹۲۹

_ سقوط حکومت امانی در مقابل حملات قوای اغتشاشی ارتجاع فراورده انگلیس و استعفای امان الله خان و رفتن او به قندهار (۲۴ جدي)

_ افتادن کابل بدست قوای ارتجاعي بچه سقاو و اعلان پادشاهی وی بعنوان خادم دین رسول الله (؟) جمعه ۲۸ جدي.

ش: ۱۳۰۸م۱۹۲۹

_ خروج امان الله خان از سرحد سپین بولدک افغانستان (۴ جوزا، جولای ۲۹ م)

_ قیام مردم سمت جنوبی کابل در پکتیا و شکست قوای بچه سقاو و فتح کابل و اعلان پادشاهی محمد نادر خان ۲۳ میزان اکتوبر ۲۹ رسیدن پیام شناسایی دولت شوروی از طرف قره خان معین وزارت خارجه دولت جماهیر اشتراکیه شوروی (۱۹ اکتوبر)

ش: ۱۳۰۹م۱۹۳۰

_ قیام اپریدیان و جهاد کجوری و حمله بر شهر پشاور (۱۳ اگست)

_ افتتاح لوجرگه چهارم و تصویب قانون اساسی ۱۳۰۹ و لایحه انتخابات شورای ملی (۲۸ سنبله).

قیام اتمان خیل در پیرانگ غار مومند و جهاد پنجم با قوای فرنگی و کشتن پولتیکل ایجنت مله کند.

ش: ۱۳۱۰م۱۹۳۱

_ افتتاح انجمن ادبی کابل ۱۵ جوزا

ش: ۱۳۱۱م۱۹۳۲

_ اعدام غلام نبي خان چرخي و قیام دری خیل در پکتیا (۱۶ عقرب ۱۱ ش)

ش: ۱۳۱۲م۱۹۳۳

_ محمد عظیم منشی زاده از جوانان آزادی خواه افغان احتجاجاً در سفارت برتانیه سه نفر نوکران انگلیس را کشت.

– عبدالخالق جوان هزاره افغان در چمن قصر دلکشا محمد نادر خان راکشت (۸ نومبر)

۱۳۱۶م۱۹۳۷ش:

– قیام مردم زرغون شار و کوئته واز در مقابل استبداد حکومت (سنبله)

۱۳۱۸م۱۹۳۹ش:

– قیام مردم زمین داوړو افضل خان علي زئي در مقابل استبداد حکومت.

۱۳۲۱م۱۹۴۱ش:

– افتتاح لويه جرگه پنجم و تایید بي طرفي افغانستان در جنگ دوم جهاني (سرطان ۲۱ش ۲۸ جولاي)

۱۳۲۴م۱۹۴۵ش:

– قیام قبایل صافي کتر در مقابل استبداد حکومت.

۱۳۲۵م۱۹۴۶ش:

– افتتاح پوهنتون کابل بشمول پوهنځی طب و حقوق و ادبیات.

– آغاز حرکت فکري وینس زلمي در قندهار.

۱۳۲۶م۱۹۴۷ش:

– نشر اولین کتاب تبلیغ افکار جوانان بیدار افغان بنام وینس زلمیان در کابل، که موجب تحریک فکري روش فکران افغان گردید.

۱۳۲۷م۱۹۴۸ش:

– تأسیس حزب سياسي وینس زلمیان در کابل.

۱۳۲۹م۱۹۵۰ش:

– تصویب و نشر مرامنامه حزب وینس زلمیان و انتخاب کمیته ولایت کابل، ۲۷ میزان ۱۳۲۹ش.

۱۳۳۰م۱۹۵۱ش:

– نشر جریده سه روزه ملي ندای خلق از طرف دکتر محمودي در کابل (۱۲ حمل ۳۰ش) بزبان دري.

– نشر جریده هفتگی ملي ولس بزبان پشتو از طرف گل پاچا الفت در کابل.

(۲۹ جوزا، ۱۳۳۰ ش)

_ نشر جریده هفتگی ملی وطن اورگان حزب سیاسی وطن از طرف میرغلام محمد غبار و میر محمد صدیق فرهنگ (اواخر میزان ۱۳۳۰ ش)

_ نشر جریده هفتگی ملی انگار اورگان حزب وینس زلمیان در کابل بمدریت فیض محمد انگار بدو زبان پشتو و دری (حوت ۱۳۳۰ ش)